

LUNDS UNIVERSITET
Teologiska institutionen
Islamologi
C-uppsats avseende examen 10 poäng, ISL 741
HT 2006
Handledare: Leif Stenberg

Hamas, Sayyid Qutb och Israels rätt att existera?

Eli Göndör

Innehållsförteckning

1. Inledning	2
1.1. Introduktion	2
1.2. Syfte och frågeställningar	4
1.3. Metod och material	4
1.4. Teori	7
2. Qutb och Muslimska Brödrskapet	8
2.1 Bakgrund Muslimska Brödrskapet	9
2.2. Sayyid Qutbs kopplingar till Muslimska Brödrskapet	13
3. Muslimska Brödrskapet och Hamas	15
4. Qutbs böcker och Hamas programförklaring	16
4.1. <i>Social Justice in Islam</i> (Al-Adalah al-Ijtima'īya fi l-islam)	16
4.2. <i>In the Shade of the Quran</i> (Fi Zilal al-Quran) Vol. 30 Sura 78-114.	18
4.3. <i>Basic Principles of the Islamic Worldview & The Islamic Concept and Characteristics</i> (Khasa'is at-Tasawwur al-Islam wa Muqawwimatuhu)	19
4.4. <i>Milestones</i> eller <i>Signposts on the Road</i> (Ma'alim fil-Tariq)	20
4.5. Hamas programförklaring	22
5. Avslutande diskussion och slutsatser	27
6. Källförteckning	33

*When enemy occupies some of the
Muslim lands, jihad becomes obligatory
For every muslim. In the struggle against
The Jewish occupation of Palestine, the
Banner of Jihad must be raised.¹*

1. Inledning

1.1. Introduktion

Februari 2006 inledde President Mahamoud Abbas förhandlingar med Hamas *Harakat al-Muqawama al-Islamiya*, "Islamska motståndsrörelsen", om att bilda regering där frågan om erkännandet av Israel blev ett av problemen för Hamas.² I början på april 2006 uppmanade EU och USA Hamas att erkänna Israel.³ September 2006 ska det ha funnits en möjlighet till att Hamas skulle kunna erkänna Israel *indirekt*.⁴ Vad ett *indirekt* erkännande skulle innebära förklarades aldrig. Det förekom heller ingen diskussion kring varför det överhuvudtaget fanns anledning att tillägga ordet *indirekt*.

1988 upprättade det Muslimska Brödrskapet (MB) Hamas i syfte att marginalisera andra islamistiska grupperingar på Västbanken och Gaza. Hamas uppmanade till en islamisk stat i hela Palestina och riktade kritik mot PLO för att ha sökt efter möjligheter till förhandlingar med Israel (Lesch 2002:331). Hamas huvudskaliga konkurrent var Islamic Jihad (*Al-Jihad al-*

¹ Hamas programförklaring. Artikel 15. (Ur *TjMS* nr 1 1996. Översättning Muhammad Maqdsi för *Islamic association for Palestine, Dallas, Texas, in 1990.*)

² http://news.bbc.co.uk/2/hi/middle_east/4737180.stm 06-09-31

³ http://news.bbc.co.uk/2/hi/middle_east/4890296.stm 06-09-31

⁴ http://news.bbc.co.uk/2/hi/middle_east/5335998.stm 06-09-31

Islami fi Filastin) som grundades på 1970-talet av palestinska studenter i Kairo. Ganska snart tog Islamic Jihad avstånd från MBs förhållningssätt att den muslimska världen först måste enas i ett gemensamt *jihad* innan Israel kan förgöras. Hamas å sin sida valde att förbli lojalt med MB och såg sig självt som MBs palestinska avdelning. Dessutom engagerade sig inte Islamic Jihad i någon social verksamhet på det vis som Hamas gjorde (Levitt 2006:25).

Sheik Ahmed Yassin hade erfarenheten från Egypten att MB lämnades i fred så länge den ägnade sig åt utbildning och religiös predikan. Det var en av anledningarna till att han lade grunderna för Hamas *dawa*⁵ ”kallelse, uppmaning” med vars hjälp man både nådde den palestinska allmänheten och fick bidrag från Israel (Levitt 2006:24).

Hamas förblev i opposition fram till 26 januari 2006 då palestinierna på Västbanken och Gaza gick till val. Resultatet av valet blev att Hamas fick 74 av de 132 platserna i det palestinska parlamentet och blev därmed det ledande palestinska partiet.⁶

Det är uppenbart att Hamas hittills inte har kunna erkänna Israel vilket skulle kunna ses som ett litet steg i förhållande till att erkänna *Israels rätt att existera*.⁷ Att erkänna att Israel *existerar* är nämligen något som inte innebär annat än att konstatera det uppenbara. Däremot skulle erkännandet av *Israels rätt att existera* innebära ett uttalande som ger Israel legitimitet med konsekvensen att Israel inte längre ska bekämpas från Hamas sida.

Det är rimligt att anta att Hamas *indirekta* erkännande av Israel visar på svårigheten för Hamas i att erkänna *Israels rätt att existera*. Delvis kan det ha att göra med påtryckningar från MB och andra muslimska grupper i den övriga muslimska världen då MB som anpassat sig till det politiska klimatet utsatts för starka påtryckningar från mer krävande muslimska grupper, vilka kan se en anpassning eller kursändring som förräderi av MBs ursprungliga budskap. Detta kan i lika stor utsträckning leda till pragmatisk förändring som det skulle kunna leda till inbördeskrig mellan rivaliserande grupperingar (Eickelman & Piscatori 1996:132).

⁵ *Dawa* är Guds uppmaning att kalla folk till att följa Guds väg (Koranen 16:126, Zetterstéen 1979) och användes som uttryck för islamistisk mission som förklarar hur individen bör läsa och förstå Koranen, efterleva Sharia och leva det dagliga livet i enlighet med islam. Verksamheten har sedermera även börjat omfatta, fri medicinsk vård, soppök för fattiga, subventioner för husköp och liknande socialt stöd som oftast finner utrymme där regimen brister (Eickelman & Piscatori 1996:35-36).

⁶ http://news.bbc.co.uk/2/hi/middle_east/4654306.stm 06-09-31

⁷ Syftet med kursiv text i detta fall är endast att markera skillnaden mellan *existerar* och *rätt att existera*. Eftersom jag gör det här så kommer samma kursivering att återfinnas genomgående i texten.

1.2. Syfte och frågeställningar

Ett svar på huruvida det föreligger någon möjlighet för Hamas att på ideologisk grund erkänna staten Israels *rätt att existera* ger en inblick i möjligheterna för en fredlig uppgörelse i regionen. I detta fall har jag inte för avsikt att ge någon prognos över möjligheterna för pragmatiska beslut grundade på rent politiska förutsättningar utan snarare granska de ideologiska grunder som Hamas vilar på i frågan om Israel. Om det föreliggande ideologiska förutsättningar för Hamas att erkänna *Israels rätt att existera* kan det rimligen leda till att MB även på andra håll i världen förändrar sin attityd till "Israelproblematiken".

Jag har inte för avsikt att föra ett allmänt resonemang kring politisk islams eventuella fördelar och brister. Det finns heller ingen ambition från min sida att utreda den israelisk/palestinska konfliktens tillstånd, historia eller liknande vilket innebär att jag inte kommer att ägna mig åt längre resonemang i den frågan. Denna uppsats ska heller inte ses som en generell bedömning av MBs förutsättningar när det gäller att förvalta makt i demokratisk anda eller liknande prognoser och jag är naturligtvis fullt medveten om att varje text kan tolkas på olika sett oavsett vad mitt resonemang kommer fram till. Det enda syftet med detta arbete är att undersöka huruvida Sayyid Qutbs (1906-1966) texter kan ha påverkat Hamas programförklaring, hur förutsättningarna i dessa texter är för ett erkännande av *Israels rätt att existera* och därmed ge svar på frågan om Hamas kan finna stöd för *Israels rätt att existera* i de texter skrivna av Sayyid Qutb som jag valt att läsa.

1.3. Metod och material

Metoden jag använder mig av påminner om Michael Cooks i Michael Cook 2003 *Forbidding wrong in Islam* där han diskuterar det muslimska förhållningssättet till "att förbjuda det felaktiga" *al-amr bi l-ma ruf wa l-nahy an al-munkar* vilket kort innebär var muslims plikt att ingripa när någon annan gör något felaktigt (Cook 2003:xi). Cook tar i boken fram textens ursprung och diskuterar vad denna text har fått och får för konsekvenser för den muslimska världen (Cook 2003:3).

Hamas ser sig som en del av MB⁸ och Sayyid Qutb anses vara den som betytt mest för formuleringarna av det tankegodt som legat till grund för MBs ideologi i synnerhet och politisk islam i allmänhet (Shepard 1996:ix, Mitchell 1969:x). Sayyid Qutb ses som en av MBs främsta ideologer (Gardell 2005:70) och kan därmed eventuellt vara en inspirationskälla för Hamas förhållningssätt till Israel.

Då Sayyid Qutb innehar en så pass central roll för MB, har jag efter liknande metod som Cook valt att läsa några av Sayyid Qutbs texter, för att utröna i vilken utsträckning dessa påverkat Hamas programförklaring och/eller Hamas förutsättningar att erkänna *Israels rätt att existera*.

Jag kommer också att göra en begränsad historisk återblick av MBs kopplingar till Qutb mest för att ge en bakgrund till Hamas tillblivelse och eventuella kopplingar till Qutbs texter. Fortsättningsvis ser jag anledning till att granska Hamas programförklaring för att utröna huruvida den uttrycker vad som skrivits av Qutb och därmed kan tänkas påverka Hamas förutsättningar för ett erkännande av *Israels rätt att existera*.

Jag har för avsikt att i korta drag beskriva Qutbs liv och bakgrund för att ge en bild av de miljöer och politiska omgivningar som kan ha påverkat hans formuleringar och dessutom läsa delar av hans publikationer. Jag har valt att läsa dessa på engelska och är medveten om bristen med översatt material men besitter inte tillräckligt med kunskaper i arabiska för att läsa dessa på originalspråk. Ett konkret exempel är att *Basic Principles of the Islamic Worldview* och *The Islaic Concept and Characteristics* är båda översättningar av (Khasa'is at-Tasawwur al-Islam wa Muqawwimatuhu) "The Characteristics and Fundamentals of the Islamic Concept" (Qutb 2006:vii). Översättningarna skiljer sig från varandra och därför har jag sett till andemeningen i budskapet både utifrån det jag läser och med hjälp av andra forskare som jag kommer att referera till i mitt arbete.

Det finns enligt min mening också en risk att Qutbs texter i dessa tider sprids i översättningar, med ändringar som har politiska intressen i en eller annan riktning. Dessutom är det inte alltid entydigt när de olika skrifterna publicerades då de delvis skrevs under den tid som Qutb satt i

⁸ Hamas programförklaring. Kapitel 1 Artikel 2. (Ur TfMS nr 1 1996. Översättning Muhammad Maqdsi för *Islamic association for Palestine, Dallas, Texas, in 1990.*)

fängelse. Enligt Kepel skiljer sig de arabiska utgåvorna av *Milestones* beroende på det syfte den som manipulerat texterna velat uppnå. Sayyid Qutbs bror Muhammad Qutb, är en av dem som försökt tona ner texternas innehåll (Kepel 2006:174).

Jag har i noter och litteraturförteckning konsekvent refererat till det årtal som översättningen av texten publicerats. Undantag gäller dock för *Milestones*. I den boken jag använt mig av förekommer inget publiceringsdatum. Detta gäller även mitt exemplar av *In the shade of the Quran* som heller inte har något publiceringsdatum. I detta fall har jag refererat till bokförlaget Millat i Indien.

Jag är klar över att ingen av Qutbs böcker egentligen specifikt avhandlar ett förhållningssätt till *Israels rätt att existera* men jag har för avsikt att se till böckernas generella innehåll och utifrån det se huruvida texternas andemening uttrycker något i frågan om *Israels rätt att existera* för att sedan försöka få en bild av i vilken utsträckning det kan ha påverkat Hamas programförklaring. Detta med undantag för de tillfällen som det funnits något specifikt i just den frågan. Härav inser jag naturligtvis att det blir min personliga tolkning av texter på engelska som utgör stommen i detta arbete och att det naturligtvis finns andra tolkningar av Qutbs texter som med största sannolikhet tolkar texterna på annat vis.

De av Qutbs verk som jag har valt som underlag för detta arbete är. *Social Justice in Islam* (Al-Adalah al-ijtima'īya fi l-islam), *In the Shade of the Quran* (Fi Zilal al-Quran) Vol. 30 sura 78-114,⁹ *Basic Principles of the Islamic Worldview* och *The Islamic Concept and Characteristics* är som sagt båda översättningar av (Khasa'is at-Tasawwur al-Islam wa Muqawwimatuhu) (The Characteristics and Fundamentals of the Islamic Concept) och *Milestones* (Ma'alim fil-Tariq).

Beträffande Hamas programförklaring har jag använt mig av två översättningar. Det ena som jag tagit från Internet "The Avalon Project at Yale Law School Hamas Covenant 1988" (<http://www.yale.edu/lawweb/avalon/mideast/hamas.htm>) 06-10-11 och det andra "Charter of Islamic Resistance Movement (Hamas) of Palestine" (Translated by Muhammad Maqdis for the Islamic Association for Palestine, Dallas, Texas 1990.) vilken publicerades i *Tidskrift för*

⁹ Valet av just denna volym är för mig rent slumpartad. Verket kommenterar hela Koranen. Tidsbegränsningarna för detta arbete gjorde det omöjligt för mig att gå igenom hela verket.

Mellanösternstudier, vol 3, nr 1 1996 vilken jag fann i ett textkompendium sammanställt av Torsten Janson för kursen ISK 013. Jag ser ingen betydelsefull skillnad mellan dessa två översättningar i den fråga jag diskuterar i detta arbete. Vid löpande referenser i denna text håller jag mig därför till "Charter of Islamic Resistance Movement (Hamas) of Palestine" (Translated by Muhammad Maqdis for the Islamic Association for Palestine, Dallas, Texas 1990) då jag upplever att indelningen i paragrafer och artiklar är mer strukturerad.

Den Koran jag använder mig av är K.V. Zetterstéens översättning 1979.

I mina fotnoter använder jag mig både av det tyska systemet och Harvard systemet. Alla noter som hänvisar till litteratur är skrivna efter Harvard medan allt övrigt så som tidskrifter, Internetlänkar, hänvisningar till längre stycken, ordförklaringar och programförklaringar är skrivna med det tyska systemet. Detta endast av estetiska skäl då de källor som jag valt att hänvisa till med hjälp av det tyska systemet, i mina ögon skulle vara alldeles för långa och klumpiga mitt i själva texten.

1.4. Teori

Sayyid Qutb avrättades i Egypten 29 augusti 1966 (Tripp 1994:165). Det är ganska precis ett år innan det så kallade sexdagarskriget utbröt juni 1967 vars resultat blev en israelisk ockupation av bland annat Västbanken och Gazaremsan. 1988 accepterade Palestinian National Council (PNC) etablerandet av en palestinsk stat vid sidan av Israel på Västbanken och Gazaremsan med Jerusalem som dess huvudstad. Samma år bildade MB Hamas (Lesch 2002:330-331).

Sayyid Qutb lever alltså då Israel bildas men är död då Israels ockupation av Västbanken och Gaza inleds och därmed en ny fas i den israelisk/palestinska konflikten. Under den tiden återupptogs idéer om två stater, en judisk och en palestinsk vid sidan av varandra vilket i förlängningen skulle kunna innebära ett ömsesidigt erkännande av varandras rätt till existens. Därmed finns det en möjlighet att det redan hos Qutb finns utrymme för erkännandet av en judisk stats rätt till existens vid sidan av en muslimsk. Samtidigt finns naturligtvis även en möjlighet att Qutb inte ens var villig att erkänna ett Israel inom det territorium som var aktuellt innan sexdagarskriget. Det är även möjligt att Hamas, som bildades i den tid då (PNC) presenterade sitt förslag trots sin opposition, kunde finna stöd för *Israels rätt att*

existera oberoende av Qutbs tankar. Det kan också vara så att Hamas som en del av MB var så starkt förankrat i Qutbs texter att Hamas programförklaring helt enkelt blev en delvis upprepning av dessa. Hamas kan också i sin iver att bekämpa Israel, på grund av det samtida tillståndet, ha valt att bortse från Qutbs eventuella acceptans av en judisk stats *rätt till existens* någonstans i det området där Israel nu ligger.

Betydelsen av Qutbs tolkning av islam kan vara avgörande då han är en av dem vilka varit delaktiga i omstruktureringen av islams politiska gemenskap till att i allt större utsträckning definiera sig som i första hand en religiös gemenskap som skiljer sig från den icke-religiösa gemenskapen. För Qutb räcker det inte med att vara muslim och följa muslimska traditioner. Det krävs dessutom att man ständigt förhåller sig till sitt tillstånd och medvetet definierar det. På så vis blir det möjligt att ta till sig det allomfattande system som islam innebär. När islamska aktivister definiera sitt engagemang för en islamisering av samhället, ger det klart intryck av att deras religiösa övertygelse är ett objektiva och oberoende system (Eickelman & Piscatori 1996:42).

Detta bör innebära att det inte bara är en fråga om *Israels rätt att existera*. Snarare blir det i den aktuella tolkningen av vad islam är, en del i ett allomfattande system där en muslim bör förhålla sig till olika parametrar, men där allt hör ihop och slutligen skapar en fulländad helhet. Därmed är det möjligt att det inte går att bara bryta ut en komponent och förhålla sig till den. Dock kan det också vara så att en komponents förändring nödvändigtvis leder till att hela systemet förändras genom en kedjereaktion.

2. Qutb och Muslimska Brödraskapet

2.1 Bakgrund Muslimska Brödraskapet

MB bildades under 1928 av Hasan al-Banna (1906-1949) (Lapidus 2002:522). Han föddes norr om Kairo och var den äldste i en brödraskara av fem. Redan som tolvåring blev han aktiv i "the Society for Moral Behaviour" vars uppgift var att påpeka omoraliskt beteende i samhället. Gruppen splittrades och omformades till en ny rörelse som fick namnet "the Society for the Prevention of the Forbidden".¹⁰ Deras verksamhet gick bland annat ut på att i hemlighet författa och distribuera hotbrev till individer vilka inte ansågs leva i enlighet med islams lära. Under denna tid kom han i kontakt med en sufirörelse och bildade "Hasafiyya Society of Charity", vilken arbetade för ett bevarande av muslimsk moral och samtidigt motarbeta kristen mission (Mitchell 1969:2).

Efter sin examen 1927 flyttade al-Banna till Isma'iliyya där han arbetade som lärare och dessutom utökade sitt kontaktnät bland samhällets beslutsfattare genom diskussion och utbildningscirklar. Isma'iliyya som var starkt identifierat med Suezkanalen och därmed brittsikt inflytande speglade MBs argument som opponerade sig mot brittisk militär och ekonomisk ockupation. Den främmande maktens kontroll över de allmänna tillgångarna och främlingarnas lyx i förhållande till lokalbefolkningens misär gjorde intryck på al-Banna som samtidigt höll kontakten med MB i Kairo (Mitchell 1996:7).

I det fattiga folkdjupet förknippades rikedomerna med bristande respekt för religionen. Medelklassen och akademiker sökte sig till religiöst inspirerade proteströrelser för att kämpa för ett rättvisare samhälle. Islam skulle kunna åstadkomma ett rättvisare samhälle om alla var villiga att anamma det riktiga religiösa livet. Genom att förståelsen av islam skulle växa hos befolkningen skulle även insikten om att islam omfattar allt i en människas liv leda till ett samhälle fritt från främmande makter reglerat av religionen. Befrielsen från främmande makter var ett centralt budskap (Hedin (2005:91-92).

1932 återvände al-Banna till Kairo. Snart blev MB den mest betydelsefulla gruppen i Egypten av dem som propagerade för politisk islam. I maj 1933 höll MB sin första allmänna konferens

¹⁰ Idén om att förbjuda det felaktiga har sitt ursprung i Koranen. Exempel Koranen 3:106, 3:110 Zetterstéen 1979 Wahlström&Widstrand.

där man i huvudsak diskuterade hur kristen mission i Egypten skulle bekämpas (Mitchell 1996:13). MBs femte konferens blev också organisationens tioårsjubileum. Konferensen definierade principerna för MBs förhållningssätt till islam i relation till samhället. Principen blev att islam är ett allomfattande system i sig själv som ska vara det enda regerande systemet i alla livets kategorier formulerat utifrån Koranen och *sunna* samt tillämpningsbart på alla platser för all tid. Detta specificerades ytterligare bland annat som ett salafitiskt budskap, en sunitisk väg, sufisk sanning, en politisk organisation, ett ekonomiskt företag och en social idé som dessutom arbetade för en sund kropp och kulturell utbildning (Mitchell 1996:14).

MBs inblandning i det brittiska mandatet i Palestina blev tydligt 1935 då al-Bannas bror Abd al-Rahman besökte muftin i Jerusalem Haj Amin al-Husayni och på så vis markerade MBs engagemang i konflikten. MBs första formella stödaktion för palestiniernas sak blev ekonomiskt bistånd till de palestinska generalstrejkerna 1936-7. MBs stöd till det palestinska motståndet mot det sionistiska inflytandet i området utvecklades till träning av civila palestinier i krigföring. 1947 uppmanade al-Banna MB att förbereda sig för ett ”heligt krig”, *jihad*. Trots diskussioner om huruvida det var lämpligt att direkt delta i kriget skickades slutligen, två veckor innan krigsutbrottet 1948, den första bataljonen av volontärer för att bistå palestinierna i deras kamp. Det förblir oklart i vilken omfattning MB deltog i kriget 1948 (Mitchell 1996:55-58).

Den egyptiska regimens tillstånd försämrades efter andra världskriget. Bomullspriserna sjönk och med det levnadsstandarden i en redan fattig omgivning. Detta i kombination med Egyptens misslyckande i att stoppa bildandet av Israel och korruption som upptäcktes under krigets gång stärkte MBs position i Egypten (Lapidus 2002:522-523).

Opositionen mot brittiskt inflytande i Egypten ledde till rader av våldsamma sammanstötningar mellan MB och den egyptiska regimen under 1950-talets början. Bland dem som gav MB sitt stöd fanns de egyptiska officerare som kallade sig ”De fria officerarna” (Mitchell 1996:89). Det exakta förhållandet mellan de ”De fria officerarna” och MB under revolutionen i Egypten 1952 förblir oklart däremot råder det ingen tvekan om kopplingar mellan MB och ”De fria officerarna” (Mitchell 1996:101).

Det Muslimska Brödrskapets mål blev att rena islam från, vad man kallade, västvärldens influenser. Det skulle göras genom revolutionär social verksamhet vilket till slut skulle leda till en stat som med hjälp av *sharia* kunde reglera alla individens och samhällets behov. Detta i sin tur skulle leda till social rättvisa och i förlängningen politisk frihet. Med muslimsk ordning, grundad på principen att underkasta sig en rättvis ledare som har insiktsfulla rådgivare och kan bli avsatt, skulle det perfekta samhället bli möjligt (Rippin 2005:236).

Det är inge tvekan om att det Muslimska Brödrskapets idéer vilar på ambitionen att skapa en stat grundad på muslimsk lag. Vad som dock är oklart är hur en sådan muslimsk stat kommer att utformas då Brödrskapet egentligen aldrig haft makten och därmed heller aldrig behövt förhålla sig till hur man ska styra över ett samhälle (Brown 2004:215). Därför har också utveckling varierat från land till land.

I Algeriet blev ”Front Islamique du Salut” (*Jabhah al-islammiya li-l inqadh*) (FIS) partiet med ambitionen att införa en stat grundad på *sharia*. Den första delen av valet 1991 visade på att det fanns förutsättningar för FIS att vinna valets andra del. Armén vägrade acceptera valresultatet och genom en kupp i januari 1992 avsattes den dåvarande presidenten Chadli ben Jadid och valresultaten ogiltigförklarades. Oppositionen påstod sig utkämpa en kamp i islams namn men var djupt spilttrad och FIS lyckades inte hålla ihop koalitionen mellan fromma muslimer ur medelklassen och desillusionerade ungdomar. FIS splittrades upp i två grupper där den ena ”Islamic Salvation Army” som riktade sina attacker mot i huvudsak militära mål och den andre ”Armed Islamic Group” (GIA) som utförde attacker på civila (Lapidus 2002:600). Syftet med dessa attacker och dess osedvanliga grymhet ska ha varit att, destabilisera maktens kontroll över den civila befolkningen för att skapa en massrörelse till stöd för det religiösa ledarskapet och en upptrappning av våldet (Wiktorowicz 2005:13). 1995 kom Liamine Zeroual till makten med löfte om att få slut på inbördeskriget. Han lyckades få med sig grupper av moderata muslimer bland dem det Algeriska Hamas (Lapidus 2002:600).

I Jordanien har det utvecklats ett utbyte mellan det muslimska partiet Islamic Action Front (IAF) och regimen. Brödrskapet i Jordanien tycks ha ett intresse av att finna nya vägar till att moderera de extrema islamistiska grupperna. I perspektivet av Brödrskapets närhet till makten, vilket gör dem till ett legitimt mål för både för den allmänna oppositionen och oppositionella muslimska grupperingar, blir Brödrskapets intresse av att moderera extrema grupper fullt naturligt. Dessutom är både kungahuset och Brödrskapet väl medvetna om att

en utveckling mot ett modererat muslimskt förhållningssätt gynnar båda parterna och ökar deras gemensamma maktbas. Medvetna om att partiets överlevande helt och hållet är beroende av den jordanska kungens välvilja har IAF därför valt att leva i symbios med kungahuset. Det är ytterst bekvämt för regimen att låta det något slumrande Muslimska Brödrskapet i Jordanien höja rösten emellanåt och därmed iklä sig rollen av det civila samhälls representant. Som ett tack till regimen för sin plattform kan Muslimska Brödrskapet samtidigt blunda då regimen slår ner mot antingen marginella islamistiska grupper eller annan opposition.¹¹

I Egypten har man kunnat se hur Brödrskapet ibland varit en högljudd opposition till regimen och ibland anpassat sig till det politiska spelet. Trots påtryckningar utifrån både av finansiärer och politiska intressenter, som emellanåt uttrycker besvikelse över att Brödrskapet blivit för stillsamt eller moderat, har Brödrskapet följt sin egen pragmatiska linje. Detta kan leda till slutsatsen att ett anpassningsbart och förhandlingsvilligt Brödrskap är lika sannolikt som ett Brödrskap på väg mot inbördeskrig (Eickelman & Piscatori 1996:132).

Ambitionen att vara en massrörelse med folkliga förankringen som förekommer i alla samhällsklasser är det som utmärkt Muslimska Brödrskapet oavsett var organisationen etablerat sig. Detta beror bland annat på den sociala roll som MB tagit med hjälp av *dawa* och *zakat*. *Zakat* är gåvor för de fattiga och Koranen nämner åtta kategorier som är berättigade till *zakat* (Brown 2004:129).¹² Det råder konsensus i den muslimska världen om att *zakat* är gåvor till de behövande. Däremot råder oenighet om hur dessa allmosor ska drivas in och vem som är behövande (Eickelman & Piscatori 1996:17). Dessutom har den allmänna utbildningen i det moderna samhället utvecklat självmedvetna islamiska ledare som tävlar om auktoritet över islam med de mer traditionella och självutnämnda auktoriteter som *ulama* och staten (Eickelman & Piscatori 1996:72). Detta leder rimligtvis till stöd för MB inte bara hos behövande utan även hos en oppositionell bildad medelklass.

¹¹ Eli Göndör. 2005. "Den jordanska ekvationen" c-uppsats. Stockholms universitet.

¹² Koranen, Zetterstéen 1979, Sura 9:60.

2.2. Sayyid Qutbs kopplingar till Muslimska Brödrskapet

Qutb föddes som nämnts ovan 1906 och växte upp i en miljö av motsättningar mellan egyptiska jordbrukare och brittisk kolonialism. Trots att familjen var förhållandevis välbärgad fick fadern sälja delar av jorden på grund av de svåra ekonomiska förhållandena i Egypten. Som trettonåring skickades han till Kairo för vidareutbildning (Shepard 1996:xiv, Qutb 2004:7). Det var inte svårt för Qutb att identifiera den ”onde” i den omgivning där britterna ockuperade Egypten den mesta tiden av Qutbs uppväxt.

Under sin tid på utbildningsdepartementet skrev Qutb skönlitterärt och skildrade landsbygdens sociala verklighet (Gardell 2005:71). Qutb första publicerade text *The Task of the Poet in Life and the Poetry of the Contemporary Generation* (Mahammad al-Sha'ir fi'l-Hayah wa Shi'r al-Jil al-Hadir) kom 1933 och 1948 skrev han *Social Justice in Islam* (Al-Adalah al-ijtima'iyah fi l-islam) som publicerades 1949 (Shepard 1996:xvi). De flesta av de verk vilka gjorde honom känd skrev han i fängelset. *In the Shade of the Quran* (Fi Zilal al Quran) skrevs 1952-1965 och *Milestones* (Ma'alim fi l-Tariq) 1964 (Tripp 1994:160).

Hans kritiska hållning till regimen gjorde att han tvingades lämna utbildningsdepartementet och blev istället 1947 chefredaktör för två tidskrifter (Qutb 2000:2) där hans starka kritik fortsatte. För att undvika arrestering lämnade Qutb Egypten 1948 och begav sig till USA (Gardell 2005:71). Qutbs tid i USA 1948-1950 ska ha varit starkt danande för hans attityd till det individualistiska, materialistiska och kapitalistiska (Tripp 1994:158), och hans samarbete med MB ska ha börjat strax efter hans återkomst från USA vilket också ska ha varit en vändpunkt i hans politiska och intellektuella liv. För MB innebar det den förste sanne ideologen inom organisationen vilket omedelbart ledde till en radikalisering av hela den muslimska rörelsen i Egypten (Qutb 2000:3).

1952 skrev Qutb in sig officiellt som medlem i MB och fick nästan omgående ansvaret för MBs information och publicering. Samtidigt är det oklart hur pass nära Nassers regim Qutb egentligen var. Det finns påståenden om att Qutb efter revolutionen ska ha erbjudits av Nasser en tjänst i den nya regimen samtidigt som Nassers regim stod i ständig konflikt till MB som bannlystes 1954 då Qutb temporärt fängslades för första gången (Tripp 1994:159). Sayyid Qutb ska ha utnämnts till kulturrådgivare i ”De fria officerarnas” revolutionskommitté och därmed varit den ende civila som deltog i gruppens möten (Qutb 2000:5).

December 1954 hängdes sex av sju MB medlemmar i Kairo dömda för konspiration. MBs dåvarande ledare Hassan Ismail Hedaybi fick livstids fängelse. Qutb blev arresterad men var så pass sjuk att han inte var närvarande i domstolen då han juli 1955 dömdes till femton års fängelse. Från denna tid och framåt kom Qutb att tillbringa det mesta av sitt liv i fängelse undantaget korta perioder av frihet i slutet innan han avrättades 1966 (Qutb 2000:7, Tripp 1994:160-165).

Qutbs ambition var att få ut islam ur *jahili*¹³ och dess påverkan för att slutligen förtränga *jahili* från världen och grunda en homogen ideologi (Tripp 1994:171-172). Han krävde en total underkastelse utan ifrågasättande. Med tro kunde allt lösas. Dessutom var den förutsättningslösa tron grunden för förträngandet av *jahili* (Tripp 1994:169).

Den politiska ambitionen handlade enligt Qutb om att skapa harmoni i världen som genom sanningen skulle genomgå radikala förändringar (Tripp 1994:166). Genom ett socialt och politiskt agerande skulle varje individ kunna ta sig ur känslan av förtryck. Och om varje individ tog sitt ansvar och agerade inom sitt område skulle sakta men säkert *jahili* förträngas och det muslimska samhället etableras (Tripp 1994:175).

¹³ Ett tillstånd av okunnighet som i första hand rör perioden före Muhammad. I en vidare religiös betydelse syftar termen till okunnighet om Islam se Rippin 2005:315. Termen *jahili* används för att beskriva motsatsen till islam och den förislamiska eran. De vilka är knutna till *jahili* är ovetande om Gud, oupplysta. Därmed är islams uppgift att väcka individens insikt så han blir gudfruktig istället. Termen förekommer i Koranen fyra gånger i fråga om själva konceptet och tio gånger i anknytning till människan, se Rippin 2005:16, och till exempel Koranen 48:26 Zettersteen 1979, Wahlström&Widstrand.

3. Muslimska Brödrskapet och Hamas

För MB blev det möjligt att fördjupa sin förankring i det palestinska samhället, då den israeliska militäradministrationen stärkte sitt grepp om de palestinska kommunstyrelserna 1982. Reaktionen från palestinskt håll blev ett försök till utökad självständig socialverksamhet. Medicinska kommittéer som arbetade för bättre förebyggande medvetande så som hygien och kost. Jordbrukskommittéer som distribuerade spannmål, bidrog med lån och erbjöd rådgivning åt palestinska jordbrukare blev allt vanligare inom redan existerande politiska organisationer. Kvinnoorganisationer tog hand om barn åt arbetande mödrar och journalistförbund bildades och ställde ut och publicerade eget material samtidigt som teatergrupper ställde upp pjäser med politiska budskap. Den israeliska militäradministrationen gav sitt stöd till alternativa rörelser som "Byorganisationen" och MB.

MB hävdade att den israeliska närvaron kommit som ett resultat av att palestinska muslimer tagit avstånd från sin religion och menade att det var palestinernas sak att återvända till individuell fromhet för att därigenom uppnå förändringar i det palestinska samhället. Den israeliska regimen tolererade MB då dess kritik i första hand riktades mot palestinska vänstergrupperingar och PLO. Även då MB attackerade palestinska studentgrupper och vänsterorganisationer blundade den israeliska militäradministrationen för händelserna och lät samtidigt MB etablera sin utbildnings- och biståndsverksamhet och sina medicinska kliniker vilket ökade MBs förankring i det palestinska samhället (Lesch 2002:327-328). 1987 bildad det palestinska MB Hamas i syfte att utmana PLOs legitimitet vars sekulära nationalistiska program ansågs vara antimuslimskt (Roy 1994:110).

Hamas utvecklade en strategi grundad på tre punkter. 1. Socialt bistånd, motiverat med *dawa* och *zakat* som bidrog till stöd på gräsrotsnivå. 2. Politisk verksamhet som utmanade PLO och den palestinska administrationen. 3. Gerillaverksamhet mot israelisk militär och terror mot civila israeler. Dessutom ser sig Hamas kämpa mot sekulärt och västerländskt inflytande och ta rollen som det palestinska folkets enda representant (Levitt 2006:8). Hamas mål och förhållningssätt summeras i Hamas programförklaring artikel 8. "Allah är målsättningen. Profeten är ledaren. Koranen är lagen. *Jihad* är metoden och döden för Allahs skull är den mest eftertraktade önskan."¹⁴

¹⁴ Min översättning från engelska.

4. Qutbs böcker och Hamas programförklaring

4.1. *Social Justice in Islam (Al-Adalah al-Ijtima'iyah fi l-Islam)*

Social Justice in Islam var Qutbs första verk vilken beskrev islam som en allomfattande politisk social ordning. Boken skrevs 1948 och kom sedan att publiceras i fem nya upplagor under hans liv. Den sista upplagan publicerades 1964. I varje upplaga sker det förändringar som vittnar om en radikaliseringsprocess där flera av Qutbs ställningstagande i den sista utgåvan går att återfinna i *Milestones* (Shepard 1996:x). De två första utgåvorna publicerades 1949 och 1950 innan Qutb gick med i MB. Den tredje utgåvan publicerades 1953 efter att Qutb gått med i MB men innan revolutionen i Egypten. Den fjärde utgåvan publicerades 1954 innan konflikten mellan MB och den egyptiska regimen nått sin kulm. Den femte upplagan publicerades 1958 medan Qutb satt i fängelse (Shepard 1996:xviii) och efter att de egyptiska säkerhetsstyrkorna mördat 21 medlemmar ur MB i Liman Tura militärfängelse juni 1957 (Qutb 2000:7). Den sjätte upplagan publicerades 1964 under ett uppehåll från fängelset och efter att *Milestones* sammanställts (Shepard 1996:xviii).

Den sociala rättvisan inom islam fördömer alla former av diskriminering oberoende av omständigheter, klädsel, grupptillhörighet eller liknande (Qutb 2000:72). Dock finns det skillnad mellan könen och i det avseendet är diskrimineringen anpassade till de naturliga skillnaderna (Qutb 2000:73). Skillnadernas syfte kan tydligen tolkas som att de är till för att skapa rättvisa mellan könen då utgångsläget är att en mans skyldighet är att försörja hustru och barn (Gardell 2005:74). Qutb själv däremot menar att syftet är att utveckla de naturliga förutsättningarna som innebär hos kvinnan känslighet och sentimentalitet och hos mannen förnuft och eftertanke, och utifrån det skapa rättvisa (Qutb 2000:74).

Den sociala rättvisan missbrukas exempelvis i USA där den vite mannen regerar över den ”röde” eller i Sydafrika där den vite mannen regerar över den svarte (Qutb 2000:120). Rättvisan inom islam däremot instiftas med hjälp av skatter. Detta innebär att islam till skillnad från de nämnda systemen låter människor utöva sin religion mot en extra avgift. Detta måste ses som höjden av rättvisa ur ett diskriminerande perspektiv när det gäller hanteringen av andra. Anledningen till ett så generöst system är att individen, om han lämnas ifred att mot betalning fortsätta utöva sin religion, med tiden kommer att inse att islam uppnått den perfekta balans som andra religioner misslyckats med att åstadkomma (Qutb 2000:119). För att få de medel som behövs för att uppnå välstånd i samhället finns det olika vägar. Ett

alternativ är plundring. Det innebär att av alla egendomar tillhörande de otrogna som blivit dödade av en muslim tillfaller till fyra femtedelar de som genomfört striden och en femtedel tillfaller Gud och hans budbärare (Qutb 2000:140). Dessutom bör alla former av monopol som missbrukas brytas ner. Exempel är judarnas monopol över medicinindustrin vilket ger dem möjligheten till att tillskansa sig oacceptabla rikedomar (Qutb 2000:148).

Islam är ett system som bör regera över hela världen. Dess skattesystem bör ses som höjden av tolerans i förhållande till oliktkänkande. Dessutom erbjuds alla fullständig jämställdhet om de väljer islam alternativt en humanitär behandling om de väljer krig (Qutb 2000:200). I det ingår att de som riskerat samhällets generella säkerhet ska straffas med att, avrättas, korsfästas, få sina händer och fötter amputerade och därefter utvisas från landet. Allt detta för att bevara balansen mellan individens ansvar och samhällets skyldighet att värna om individens säkerhet (Qutb:2000:92). Det jag undrar är, i ljuset av denna i mina ögon något överdrivna straffsats, vad människor som vill demonstrera mot Qutbs regim i hans fria samhälle, kan förvänta sig för behandling?

Korsfarare och sionister har samma historiska roll som islams fiende (Shepard 1996:280). Detta gäller även den roll judarna haft sedan bildandet av islam (Shepard 1996:288).

I *Social Justice in Islam* har jag svårt att se utrymmet för någon alternativ samhällsordning annat än den Qutb vill inrätta. Principen är absolut och för de som inte är villiga till att falla in i led gäller antingen undantagsregler eller döden. Qutb insinuerar att det judiska inflytandet i USA skulle avgöra västvärldens politik (Qutb 2000:275). Detta återkommer i anklagelse mot judar för att använda kultur i olika former som ett verktyg till att manipulera världen i syfte att utnyttja den för sina sataniska aktiviteter för att slutligen använda alla mänskliga resurser till att stärka de stora utsugande judiska finansiella institutionerna (Shepard 1996:303).

Qutbs aggressivitet mot sionister i de senare upplagorna av *Social Justice in Islam* kan ses i ljuset av kriget 1948. Det förklarar dock inte hans övertygelse beträffande judiska världskonspirationer eftersom alla judar varken var eller är sionister. Det är svårt att i *Social Justice in Islam* se hur det skulle finnas utrymmer för något självständigt och oberoende samhällsskick i Qutbs värld annat än hans egen. Desto svårare blir det att finna ett utrymmer för *Israels rätt att existera*. Inte minst med tanke på Qutbs mycket tydliga antaganden och insinueringar om vad judar och sionister ställt till med över huvudtaget.

4.2. In the Shade of the Quran (Fi Zilal al-Quran) Vol. 30 Sura 78-114

In the Shade of the Quran är Qutbs egen tolkning av Koranen där han inte använder sig av tidigare legitima tolkningar utan helt och hållet presenterar sina egna åsikter om textens betydelse. Qutbs tolkningar försöker bevisa hur Koranen kan ligga tillgrund för ett allomfattande samhällssystem (Tripp 1994:161). Uppgifterna för detta verks publicering och när det skrevs varierar. 1952-1965 (Tripp 1994:160) men kan dock ha börjat skrivas 1962 (Qutb:2000:7) men ska samtidigt ha börjat som en följetång i en av MBs tidskrifter för att slutligen publiceras i bokform i början av 1953 (Shepard 1996:xvii). I den bok jag använt mig av som tyvärr heller inte har något publiceringsdatum menar Sayyid Qutbs bror Mohammed att verket mestadels skrevs under Syyyid Qutbs tid i fängelse 1954-1964 (Qutb *Millat*:xi).

I tolkningen till Sura 88 utvecklar Qutb sina funderingar kring *jihad*. Syftet med denna företeelse vilken kom att bli alla muslimers plikt var inte att konvertera människor till islam. Utan snarare att bekämpa de hinder vilka ligger i vägen för islams spridning och därmed möjligheten för människor att tillgodogöra sig islam. I denna process ingår att undanröja alla hinder så att det blir möjligt att fritt ta till sig islams budskap. Dock påpekar Qutb att det är en process som varken accepterar försumlighet eller angrepp (Qutb *Millat*:155-156). Här blir det enligt min mening relevant att fråga vilka dessa hinder är och hur de ska bekämpas. Dessutom finns det inget som uttrycker hur den människan ska behandlas som varken vill lyssna eller ta till sig budskapet. Dock ger förhållningssättet ett intryck av att inte acceptera andra idéer en Qutbs egen. I tolkningen till sura 98 ger Qutb en historieskrivning om jude-kristna relationer under bysantinsk tid som han troligtvis är ganska ensam om att se som verklighetsförankrad. Historien i sig är nog mindre viktig. Däremot kan det vara intressant att konstatera att Qutbs slutsatser är att det visar på en extrem brutalitet och falskhet hos både kristna och judar (Qutb *Millat*:245). I sura 105 återkommer Qutbs anklagelser mot korsfarare och internationella sionistiska konspirationers onda avsikter. Dessutom får araber i allmänhet veta att de var helt betydelselösa och utan någon som helst identitet innan islams tillblivelse. Och att de dessutom kommer förbli betydelselösa utan islam (Qutb *Millat*:304-306). Qutbs beskrivning av judendomen vittnar om en förvånansvärd okunnighet då han vill hävda att judar anser Ezra vara Guds son (Qutb *Millat*:329). Ezra var prästen som återvände till Judéen cirka 458 före

gemensam tideräkning (f.g.t).¹⁵ Enligt traditionen var han den som återförde den politiska makten till prästerskapet och återinförde högläsningen av bibeln. Ezra och Nehemja var de präster som delade makten efter det judiska folkets återvändande från Babylon 536 f.g.t (Robinson 2000:295). Dessutom är grundsatsen inom judendomen tron på en Gud. De som tror på en treenig Gud räknas inte som judar (Groth 2002:32). Därmed faller alla spekulationer om att Gud enligt judendomen skulle ha barn i någon form.

4.3. *Basic Principles of the Islamic Worldview* och *The Islamic Concept and Characteristics* (Khasa'is at-Tasawwur al-Islam wa Muqawwimatuhu)

Basic Principles of the Islamic Worldview publicerades antingen 1960 eller 1962 då Qutb satt i fängelse (Qutb 2006:vii). Jag har som nämnts ovan läst även *The Islamic Concept and Characteristics* vilket också är en översättning från den arabiska titeln "Khasa'is at-tasawwur al-Islam wa Muqawwimatuhu". Skillnaden mellan böckernas engelska översättning är med tanke på denna uppsats enligt min mening marginell. Mitt intryck av *Basic Principles of Islamic Worldview* är att den är något nedtonad i språket. I *The Islamic Concept and Characteristics* kallar Qutb exempelvis idéer och religioner under förislamisk tid för intellektuellt skräp från Persien: "(...) There were other concepts carried there from the intellectual trash of Persia (...)" (Qutb 1991:29) medan det i *Basic Principles of the Islamic Worldview* istället står "(...) where false beliefs concepts and deviations were widespread, transmitted there from Persia(...)" (Qutb 2006:31). Den text jag valt att referera till här blir den som på engelska översatts till *Basic Principles of Islamic Worldview*. Detta för att den påstås vara en direkt översättning från "ninth legitimate edition" (Dar al Shuruq Beirut and Cairo 2000). Vilket ska innebära att den är auktoriserad av Qutbs arv och därmed inte någon piratkopia (Qutb:2006:viii).

Visserligen är det även i denna text mycket en fråga om antingen eller och *jahili* är fortfarande något som representerar falskhet, mörker och okunskap (Qutb 2006:85), men argumentation görs utifrån en övertygelse om att verkligen ha funnit det rätta utan att för den sakens skull uttrycka ett behov att alla oliktankande bör dödas eller med våld kuvas till

¹⁵ Då det är oklart när Jesus föddes finns det anledning att tala om "Gemensam tideräkning" istället för före eller efter Kristus.

underkastelse. Det är här mer en fråga om att islam är så oerhört fantastiskt i sin helhet att om människor bara förstår islams storhet så kommer de också att välja islam. Integrationen av alla människans behov, upplevelser och vägledning går att finna i islam (Qutb 2006:113). Dessutom är det islam och tron på den gudomliga vägen, som har möjligheten att ena mänskligheten i större utsträckning än, raser, stater, samhällsklasser eller stamtillhörighet (Qutb 2006:113). Guds natur och karaktär diskuteras ingående i polemik med Aristoteles och Platons filosofier (Qutb 2006:183). Även muslimska filosofer som enligt Qutb rört ihop grekisk och kristen filosofi med islam får kritik (Qutb 2006:97). Marxism, Nietzsche och Hegel får sig också slängas av slevan (Qutb 2006:82). Detta gäller naturligtvis även hinduism och Brahma (Qutb 2006:206).

Intressant är de stora utrymme Muhammad Asads tankar får i denna bok (Qutb 2006:88-89). Muhammad Asad föddes 1900 i en judisk familj och fick namnet Leopold Wiess. 1926 konverterade han till islam och kom att bli Pakistans första ambassadör i FN.¹⁶ Detta vittnar trots allt om att den som konverterat till islam och dessutom skriver det Qutb vill läsa blir accepterad. Därmed bekräftas idén, om att den som underställer sig Qutbs principer också blir jämlik. Trots att det är en klen tröst så går det uppenbarligen att konvertera sig ur Qutbs förbannelse.

4.4. *Milestones* eller *Signposts on the Road* (Ma'alim fil-Tariq)

Milestones publicerades november 1964 ett par månader efter att Qutb tillfälligt släppts ur fängelset (Sivan 1985:26). Boken blev den mest uttolkade och omskrivna bland västerländska forskare i politisk islam (Gardell 2005:72). De egyptiska myndigheterna tillät att boken trycktes om fem gånger för att slutligen användas som bevis för att Qutb ska ha varit delaktig i en konspiration med ambitionen att störta den egyptiska regimen. Delvis är boken ett sammandrag av *In the Shade of the Quran* (Fi Zilal al-Quran) vilket är ett gigantiskt verk om 30 volymer som Qutb skriver mellan 1952–1965. *Milestones* skrevs under svåra villkor i fängelse (Tripp 1994:160). Verket som smugglats ut ur fängelset hittades hos varje arresterad militant vilket ledde till att Qutb utnämndes till de islamiska revolutionärernas chefsideolog (Gardell 2005:72).

¹⁶Mushtaq Parker "Muhammad Asad" i *The Independent* 92.03.23.

Boken skrevs i Turafängelset (Gardell 2005:79). Den kan ses som ett försök att till att bevara kampanjen för MB vars medlemmar i stor utsträckning suttit i fängelse sedan 1950. Dessutom blir skriften en kampskrift som kallar till motstånd mot Nasserimens ambitioner till en sekulär nationalistisk socialism vilken redan upptog stora delar av det egyptiska samhällets medvetande och engagemang. Bland dessa fanns det även tidigare medlemmar ur MB som rekryterats av Nasser för att driva hans ideologi (Tripp 1994:164).

Milestones är enligt min mening både rörig och motsägelsefull till sitt innehåll. Exempelvis hävdar Qutb att islam är ett livsmönster som Gud givit människan. Qutb understryker att islam vare sig är en ideologi sammanställd av människor eller en ideologi hopsatt av en grupp (Qutb 1964:74). Samtidigt får vi veta att Koranen inte landade på en gång utan att det tog tretton år att konstruera och konsolidera trons strukturer (Qutb 1964:38). Läsaren får dock inte veta vem det var som stod för arbetet under dessa tretton år.

I *Milestones* kräver Qutb att varje människa ska acceptera *sharia* utan något ifrågasättande och dessutom ta definitivt avstånd från alla andra lagar eller lagsystem (Qutb1964:36). Utmaningen är *jahili* som måste bekämpas både i teori och praktik (Qutb 1964:38). Islam tvingar dock inte människor att acceptera tron men vill däremot skapa en miljö fri från störande moment som ska ge individen möjligheten att välja själv. Därför har islam ambitionen att undanröja alla förtryckande politiska system som begränsar människans möjligheter till att göra ett fritt val (Qutb 1964:56). Inget politiskt system eller liknande ska hindra någon från att predika islam och skulle något sådant förekomma ska han eller det bekämpas antingen till dess död eller underkastelse till islam (Qutb 1964:57). Dessutom ska alla system verka underställda Guds auktoritet. Först då är människan fri under ett enande universellt system (Qutb:1964:61). Vilka är då dessa *jahili*-samhällen som ska bekämpas för att ge individen möjligheten till göra det rätta valet? *Jahili*-samhällen är alla samhällen som inte är muslimska och mer specifikt alla samhällen som inte underställer sig den rätta tron, dess idéer, gudstjänster, ritualer och rättsliga föreskrifter. Detta leder till slutsatsen att alla existerande samhällen i världen är *jahili* (Qutb 1964:80). *Sharia* ska omfatta allt i en människas liv (Qutb 1964:107). Filosofi, psykologi och historia är ämnen som influerats av *jahili* och är därmed i konflikt med islam (Qutb 1964:110). Det är dessutom något som judar använder sig av för att konspirera mot världen och manipulera den med sina onda avsikter (Qutb 1964:111). Qutbs egen tolkning av islam blir slutligen det enda giltiga alternativet att fritt välja. Som förklaring till Qutbs totalitära aggressivitet framförs hans tid i fängelse, den

tortyr han där utsattes för och den egyptiska regimen skoningslösa förhållningssätt till MB och Sayyid Qutb (Gardell 2005:79). Detta skulle även betyda att han i första hand skriver utifrån sina upplevelser av sin samtida omgivning, den egyptiska regimen, fängelsepersonalen, de egyptiska säkerhetsstyrkorna och den egyptiska befolkning som trots allt såg sig själva som muslimer (Tripp1994:162). Trots detta förblir det för mig svårt att i ljuset av *Milestones* se utrymme för något annat statsskick eller annan samhällsidé som skulle kunna vara legitimt i Qutbs idévärld annat än hans egen.

Med tanke på Qutbs kopplingar till MB och Hamas kopplingar till MB är det rimligt att anta att Hamas programförklaring är inspirerad av Qutb. Samtidigt är det inte självklart med tanke på att Qutb varit död i 22 år när Hamas programförklaring skrivs.

4.5. Hamas programförklaring

Hamas programförklaring består av fem kapitel indelade i trettiofem artiklar som fullbordades 18 augusti 1988. I inledningen citeras Hasan al-Banna som menar att Israel kommer att finnas tills islam eliminerar det precis som man eliminerat alla andra främmande makter tidigare. Inledningen avslutas med en uppmaning att samlas kring kampen mot judarna. I artikel fem definieras gränserna för den muslimska motståndskampen. Historiskt går det tillbaka till islams begynnelse. Geografiskt är kampen överallt där det finns muslimer som anammat den rätta läran.

Här återges Qutbs tankar inte minst i frågan om kampen för att sprida den ”rätta” läran och kopplingarna till islams ursprung. Koppling till MB är tydlig i och med Hasan al- Bannas citat i inledningen på programförklaringen, vilket också visar på en syn gemensam för MB och Hamas beträffande Israel.

Artikel sju förklarar att den muslimska motståndsrörelsen engagerat sig i *jihad* mot sionismen sedan 1936 och att man dessutom varit aktiv både 1948 och 1967. Denna artikel avslutas med ett citat som påstås vara Muhammads. Han ska ha sagt att den dagen kommer då muslimer kommer att döda judar tills de gömmer sig bakom ett träd och eller en sten som kommer att

kalla på muslimer och Guds tjänare och säga ”det gömmer sig en jude bakom mig kom och döda honom”.¹⁷

Återigen är koppling till MB tydlig. Dessutom förekommer här även ett tydligt och konkret judehat. Uppmaning till *jihad* genom att åberopa tidigare historiska händelser och framförallt uppmana till det på ett individuellt plan är något som går att återfinna i Qutbs texter.

Artikel nio hävdar att det muslimska motståndet utvecklades i en tid som saknade muslimska anda och ondska regerade. Så länge som islam inte tar sitt förtjänta utrymme i världen kommer allt att gå mot det sämre. Där är det muslimska motståndets mål att bekämpa det onda tills den muslimska staten utropas från minareterna.

Artikel tio påpekar att kampen mot falskhet och ondska kommer att fullföljas till alla platser dit man kan nå.

I både artikel nio och tio är kampen definierad mot det onda och mot den värld som saknar muslimsk anda. Visserligen återfinns inte Qutbs resonemang kring *jahili* dock är det inte långsökt att finna kopplingar mellan Qutbs förhållningssätt till *jahili* och Hamas syn på islams uppgift i förhållande till ondskan.

Artikel elva definierar Palestina som muslimsk *waqf* ”stiftelse” tillhörande alla muslimer till den yttersta tiden. Ingen kan därmed hävda sin egen rätt över marken. Varken araber, arabiska stater, kungar eller andra ledare, organisationer eller palestinier. Detta därför att Palestina är en muslimsk stiftelse för evigt. Detta gäller även all mark som någon gång i historien fått den statusen av muslimer. De vilka bor på marken kan gynnas av dess tillgångar. Ägandet är dock muslimskt för all framtid. Alla försök till att ändra på detta förhållningssätt ses som ett direkt brott mot *sharia*.

Qutbs tankar om att muslimska egendomar ska användas för muslimers väl är något som tydligt framkommer i denna artikel. Däremot är Qutbs resonemang i den frågan mer allmän än Hamas som riktar sin energi i första hand mot Israel.

¹⁷ *Hadith* ur al-Bukhari och Muslim citerad i ”The Avalon Project at Yale Law School Hamas Covenant 1988” (<http://www.yale.edu/lawweb/avalon/mideast/hamas.htm>) 06-10-11

Artikel tolv menar att nationalism är en religiös ideologi. Och höjden av denna ideologi är *jihad* när fienden lever på muslimskt territorium. Då blir det varje muslimsk individs skyldighet, man så väl som kvinna, att strida.

Artikel tretton förkastar alla så kallade fredliga förslag och internationella konferenser med motivet att varje kompromiss av muslimsk mark skulle vara som att ge upp en del av religionen. Dessutom anses alla internationella konferenser ha som enda syfte att ge de otrogna plats i muslimernas land. Därför finns det ingen annan lösning än *jihad* och internationella konferenser ses som slöseri med tid och en barnlig lek.

Artikel femton menar att *jihad* är obligatoriskt för muslim då fienden ockuperar muslimsk mark. Det är dessutom var utbildningsinstitutions skyldighet att förklara betydelsen av att bekämpa den ideologiska invasionen som kommer från missionärer och orientalisterna vilka har sitt ursprung från korsfararna. Då Salah al-Din (d.1193) fick korsfararna att inse det omöjliga i att bekämpa muslimer med våld blev den ideologiska attacken det enda alternativet i syfte att förvirra muslimers tankar, befläcka deras arv och nedvärdera deras historia för att därefter attackera militärt. Därför måste det införlivas en förståelse bland muslimer att den palestinska frågan är en religiös fråga.

Artikel tolv tretton och femton uttrycker principer som Qutb återkommer till konsekvent. *Jihad* som en individuell plikt för självförsvar är ett av Qutbs återkommande argument. Det gäller även Qutbs uppfattning om det internationella samfundet som svekfullt mot islam. Salah al-Din och korsfararna som en analogi för det onda som förr eller senare kommer att försvinna återkommer ofta hos Qutb och används även flitigt av Hamas.

Artikel sjutton specificerar kvinnans roll som den vilken danar mannen. Hennes uppgift ligger inom hemmets sfär. Den muslimska kvinnan måste dessutom skyddas från sionistiska försök att förvirra henne med andra tankar än de rätta tankarna. Detta kan vara svårt att skydda sig från då de sionistiska manipulationerna agerar genom olika organisationer som Rotary och frimurare. Dessutom har de sionistiska organisationerna obegränsade ekonomiska resurser vilket hjälper dem till att nå sina mål. Islams roll är att bekämpa detta. Och när slutligen islam uppnått sitt mål kommer dessa organisationer att elimineras.

Artikel arton tydliggör kvinnans roll och plats. Hennes sfär är hemmet som hon fordras att sköta och inom vilket hon förväntas fostra sina barn till att förstå och förbereda dem för *jihad*. Det är också viktigt att skolorna förstår betydelsen av att ge flickorna den rätta fostran så att de i ett tidigt skede förstår sin roll i samhället och blir rättfärdiga mödrar uppmärksamma på hur hemmet ska skötas.

I denna artikel finner Hamas och Qutb varandra på alla plan. Kvinnans roll är tydligt definierad. Hon är annorlunda och jämställd och hennes uppgifter är därmed även specifika. Fantasierna kring sionistiska konspirationer är något som Qutb konsekvent återkommer till och dessutom rör ihop med judar och judendom lika konsekvent som Hamas gör det. Därmed är fienden och målet för *jihad* lika tydligt utmålat för både Qutb som för Hamas.

Artikel tjugotvå menar att sionisterna måste bekämpas då de ligger bakom allt ont. De är organiserade bland annat inom Rotary, Lions och Frimurarna. Genom sina rikedomar lägger de andra länder under sig och suger ut deras tillgångar. Alla krig och alla revolutioner har de legat bakom och gör det fortfarande för att sedan kunna profitera på dem. De har etablerat både Nationernas Förbund, FN och Säkerhetsrådet för att styra världen genom dessa organisationer. Därmed stödjer både det kapitalistiska väst och kommunistiska öst fienden. Samtidigt definieras de otrogna som en stor världsomfattande grupp vilka samlats för att bekämpa islam. Återigen upprepas de sionistiska konspirationsteorierna precis som hos Qutb och utmålar tydligt fienden.

Artikel tjugofem utlovar stöd till alla som inte upplåter sig åt det kommunistiska öst eller det korsfarande väst.

Artikel tjugosju menar att PLO är ett resultat av den förvirring som uppstod på grund av korsfararna och den fortsatta ideologiska invasionen av orientalister, missionärer och imperialister. PLO är visserligen som en bror eller syster men den sekularisering som PLO står för, det vill säga ett samhälle inte styrt av *sharia*, är i direkt motsats till den muslimska befrielsekampen.

Artikel tjuugoåttan lägger till tidigare anklagelser mot sionismen även narkotika och alkoholhandeln i världen.

Artikel tjugofem, tjugosju och tjugooått. Visar på Hamas ideologiska kopplingarna både till MB och Qutb. Kampen är mot den ideologiska krigföringen där Hamas fiender precis som MB är missionärer och orientalisterna vilka har sitt ursprung i korsfararna. Detta är något som enligt Hamas påverkat även PLO för att det är en sekulär organisation. Även hos Qutb är förhållningssättet att sekulära muslimer lever ett felaktigt liv påverkat av västerländsk imperialism.

Artikel trettiett förklarar att utrymme finns för alla religioner att enas och leva i harmoni med varandra under islams styre. Det gäller både kristendomen och judendomen och är endast möjligt under islams styre. För de, tillhörande andra religioner, som inte insett detta bör de inse att så länge de inte accepterar ett muslimskt styre gör de livet bara svårare för sig själv och sin efterkomma.

Islam som den styrande och allomfattande idén inom vars ramar och kontroll det finns utrymme för andra religioner under speciella villkor är idéer som ständigt återkommer hos Qutb. Dock är både MB, Qutb och Hamas tydliga med att det inte handlar om någon slags form av självständighet utan snarare ett tillstånd under speciella villkor och underställt islam som den rådande och enda legitima makthavaren.

Artikel trettiofem sätter kampen mot sionismen i ett historiskt perspektiv som förklarar att det precis som det gick att bekämpa korsfararna och andra kommer även denna onda makt att slutligen besegras. Här är återigen Qutb och Hamas överens i fråga om sionismen som ett tillfälligt fenomen precis som korsfararna.

5. Avslutande diskussion och slutsatser

MB började sin verksamhet som oppositionsrörelse mot orättvisor i samhället och den brittiska kolonialmakten. Vägen till befrielse och jämlikhet skulle gå via islam som det allomfattande systemet vilket tillgodoser människans alla behov såväl religiösa som sociala.

Sayyid Qutb blev medlem i MB 1952 och anses vara den kanske viktigaste ideologen för MBs utveckling men också drivkraften bakom radikaliseringsen av MB. Hamas bildades 1987/88 och ser sig som del av MB.

I ett modernt och jämlikhetstänkande samhälle är den syn på kvinnans roll och uppgift i samhället som presenteras av både Qutb och Hamas degraderande för kvinnan. Det visar sig också att i samhällen styrda av *sharia* har kvinnans möjligheter till individuell utveckling reducerats betydligt om hon inte på olika vis försöker kringgå den rådande ordningen.¹⁸ Trots det försvaras familjerätten inom *sharia* med att den måste ses i ljuset av kvinnans status i regionen innan islams tillkomst. Islam ska enligt detta försvar ha bidragit till en förbättring för kvinnan att skaffa sig rättigheter inom familjens sfär i förhållande till hennes situation under den förislamiska epoken (Esposito 2001:14). Samtidigt är den islamistiska synen på kvinnan problematisk just för att den fångar henne som ett av stridsäpplena i den kulturella kampen. Det är genom kvinnans uppträdande seger eller förlust blir möjlig (Ahmed 1992:236). Detta framkommer tydligt i Hamas programförklaring artikel 17 och 18. Där hävdar Hamas att sionismen gör allt för att påverka just den muslimska kvinnan i tro att det är just genom henne det är möjligt att vinna kampen. För att förhindra detta bör kvinnan lära sig sköta hemmet vara from och inte slösa bort pengar.

Qutb kom att tolka redan existerande föreställningar inom islam och göra dem till en del av det allomfattande system varje människa bör anpassa sig till utan att ifrågasätta det. Qutb förklarar exempelvis det olämpliga i att ställa sig frågan ”varför det onda finns”? Varken en seriös troende eller en ateist borde egentligen fråga ”varför”? Den troende i respekt för Guds storhet i förhållande till människans begränsningar, och ateisten eftersom han/hon inte erkänner Guds existens. Skulle han ha gjort det skulle han inte ha ställt frågan, eftersom Gud

¹⁸ Se. Friedl, Erika 2002. ”A Thorny Side of Marriage in Iran”, Donna Lee Bowen & Evelyn A. Early (ed.) *Everyday Life in the Muslim Middle East*. Indianapolis, Indiana University Press.

alltid är god trots att människan inte alltid förstår det (Qutb 2006:135). Qutbs kompromisslösa krav på total lydnad och acceptans även av sådant som människa inte förstår bör ses i ljuset av *bila kayfa*, ”utan hur” vilket innebär en fullständig acceptans av och tro på Koranens litterära betydelse. Den hanbalitiska lagskolan drev principen till sitt yttersta och menade att frågan ”hur” beträffande gudomliga ting är något som människa ändå inte kan förstå då Guds verk inte är anpassat till mänskligt förstånd (Goldziher 1981:92).

Qutbs texter visar också på att han uppfattar islam inte bara som den enda rätta läran i förhållande till andra politiska system och religioner utan ser det också som det enda system vilket dessutom bör falla sig naturligt för varje människa då islam ser till människans natur (Tripp 1994:163). Utgångsläget i ett sådant förhållningssätt är rimligtvis att då människan är skapt av Gud vet också Gud vad som är bäst för hans skapelse. Ur ett religiöst perspektiv är en sådan tanke självklar. Men i och med att frågan ”hur” är utesluten och underkastelsen inför sådant som är svårförståligt bör vara total blir det svårt att förstå Qutbs behov av att ändå förklara för mänskligheten vad som är rätt och fel. Ser han vad som för andra är dolt? Att å ena sidan göra sig till självutnämnd auktoritet i fråga om tolkning av Guds budskap och å andra sidan reducera omgivningen till en grupp som inte förstår sitt eget bästa blir för mig maktutövning snarare än religion som erbjuder möjligheten att tillfredställa behovet av individuell fromhet, andlighet och gudsrelation, men med eftertryck just på individuell.

MBs kamp mot judisk självständighet i det brittiska mandatet Palestina började redan på 1930-talet. Vilket tydligt visar att man från MBs håll var principiellt emot alla former av judisk självständighet oavsett om det var små självstyrande enklaver eller liknande.

Den hårda och emellanåt helt otyglade beskrivningen av sionismen kan naturligtvis ses i ljuset av det förtryck eller den förnedring som både Qutb och Hamas upplevt att sionismen innebär. Det förklarar dock inte fantasierna kring sionistiska världskonspirationer som allt för ofta mynnar ut i något som lätt kan tolkas som ett genuint judehat. Dessutom är den inkonsekventa hanteringen av termer som judar och sionister förbluffande konsekvent. Begreppen rörs ihop och gör det omöjligt för läsaren att förstå vad som egentligen är fienden - judar eller sionister. Qutbs anklagelser mot att judar missbrukar sin makt över medicinindustrin i världen är ett exempel. Det blir därför svårt att se något annat än en genomtänkt och medveten strategi för att väcka människors känslor mot judar i allmänhet och Israel i synnerhet. Syftet med en

sådan strategi kan tolkas som ett försök till att skapa ett konkret och levande hot, en yttre fiende att ena krafterna emot.

Dock kompliceras detta av att både Qutb och Hamas tycks mena att det trots allt finns utrymme för judar att utöva sin tro under en muslimsk regim, i utbyte mot någon slags straffskatt, som enligt både Qutb och Hamas upplevs som höjden av generositet. Detta förhållningssätt bör ses i ljuset av *dhimmis*, *ahl al-dhimma* ”folk av förbundet om beskydd” (Berkey 2003:161). Dessa är *ahl al-kitab* ”bokens folk” judar och kristna som också ses som föregångare till islam (Hjärpe 2004:117). Vanligtvis var dessa tillåtna att ganska självständigt hantera sitt dagliga liv men avkrävdes att i utbyte anpassa sitt offentliga uppträdande. Detta kunde leda till krav av rent förödmjukande karaktär så som att klä sig i kläder med speciell färg. I vissa fall kunde dess restriktioner även begränsa *dhimmis* förutsättningar att utöva sin religion (Berkey 2003:161). Dessutom sågs *dhimmis* som andra klassens medborgare i förhållande till sina muslimska grannar. Den speciella skatten som ålades *dhimmis* blev helt enkelt en avgift som garanterade att man som bärare av annan religion än islam kunde överleva och praktisera sin religion trots att exempelvis byggandet av nya synagogor och offentliga uttryck för religionen var förbjudet (Rippin 2005:102).

Bland svenska religionsvetare tycks de ha blivit vanligt att se Qutb som islamistisk socialist/socialdemokrat (Hedin 2005:157, Gardell 2005:73). Det är i mina ögon en ytterst märklig tolkning. Jag känner inte till fall där människor avkrävts straffskatt för att de har andra åsikter i ett socialdemokratiskt samhälle. Den kvinnosyn som Qutb presenterar bör inte ha utrymme i något samhälle oavsett om det är socialdemokratiskt eller annat och dessutom går det inte att bortse från den fientlighet som Qutb visar alla oliktankande i allmänhet och judar i synnerhet. Den ursäktande attityd som jag upplevt i tolkningen av hans texter förvånar mig och skrämmer mig. Liknande resonemang skulle kunna föras både om Hitler och Stalin innan de kom till makten och genomförde sina teorier i praktiken. I deras fall är det i dag omöjligt eftersom vi har facit i hand. I Qutbs och Hamas fall vet vi faktiskt inte vad som skulle utvecklas i ett samhälle styrt av deras idéer. Men att bortse från de klart osympatiska uttrycken, i den form av islamism som Qutb och Hamas uttrycker är att blunda för helheten. Ändå jämför exempelvis Gardell Qutbs tolkning av islam och principen *bila kayfa* i kombination med möjligheten att uppnå statusen *dhimmi* med det liberala samhället vars lagstiftning ger människan möjlighet att inom systemets spelregler ha vilka åsikter som helst så länge denna frihet inte används för att avskaffa demokratin (Gardell 2005:87) eller ett

program för ”social rättvisa, alla människors jämlikhet och absoluta åsiktsfrihet där kollektivets och individens intressen skulle balansera mot varandra” (Gardell 2005:71). Men vad händer med dem i Qutbs tolkning av islam som inte följer principen *bila kayfa* eller uppnår *dhimmi* genom att kvalificera in i *ahl al-kitab* och envisas med att ägna sig åt sådant som ligger inom ramen för *jahili*? Världen är ju trots allt befolkad av fler människor än en eventuell liten grupp *ahl al-kitab* som i utbyte mot betalning och löfte om att få praktisera sin tro ges möjligheten till att överleva genom att uppnå *dhimmi* status. Hur ska exempelvis människor, som vill engagera hela sitt väsen i en rocksångare eller forskare i psykologi eller filosofi utan att bry sig om Gud, och samtidigt tillbringa dagarna i kortbyxor och soltopp på en golfbana eller i ett bibliotek med endast skönlitteratur, passera genom Qutbs islamistcensurerade nålsöga? Eller ska först dessa människors ambitioner, viljor åsikter bekämpas för att de faller inom ramen för *jahili* så att de därefter fritt ska kunna välja Qutbs tolkning av islam och leva med absolut åsiktsfrihet inom ramen för ”rätt” åsikt?

Qutbs radikala teser anses ligga till grund för de mindre moderata islamistiska rörelserna i arabvärlden och utanför Egypten (Roy 1994:111). Hans tes om att *jahili* måste bekämpas kom att ligga till grund för en ny radikalism överallt i arabvärlden (Sivan 1985:28). Qutbs bok *Milestones* anses vara den mest lästa bland unga muslimer över hela världen (Eickelman & Piscatori 2004:43). Eftersom *jihad* traditionellt bör ses som ett kollektivt ansvar under speciella villkor, kom Qutbs syn på *jihad* som ett individuellt ansvar placerar honom i gruppen radikaler (Roy 2004:41). Qutbs efterföljare, vars radikala aktivism blandades med mystik, blev med tiden mer intresserade av att bekämpa *jahili* och förstöra allt som kunde representera det, än att bygga upp ett eget muslimskt samhälle (Roy 2004:60).

Argumentet som menar att det sker en radikaliserings hos Qutb på grund hans fängelsevistelse och det allmänna tillståndet av sekulära maktfullkomliga regimer, som styrde länderna i sekulär riktning medan religionens officiella språkrör *ulama* inte tycktes göra mer än att genom sin tystnad ge processen legitimitet, (Shepard 1996:lv) bortser ifrån att Qutb i princip skriver samma sak hela tiden men bara blir tydligare med åren.

I *Social Justice in Islam* nöjer sig Qutb med att påpeka att islam är systemet som bör regera över världen (Qutb 2000:200). I *In the Shade of the Quran* ska *jihad* användas för att undanröja alla de system eller uppfattningar som hindrar islams spridning och individens möjlighet att tillgodogöra sig islam av fri vilja (Qutb Millat:155-156) och i *Milestones* ska alla

system underställas Guds auktoritet för att göra det möjligt för människan att fritt välja islam (Qutb1964:56). De system som ska bekämpas är *jahili*-samhällena vilket är alla existerande samhällen i världen (Qutb 1964:80). Det blir därmed svårt att så någon skillnad mellan att islam ska regera över världen eller att alla samhällen i världen ska bekämpas så att islam ska kunna regera över världen. Summan blir den samma. Skillnaden mellan den första upplagan av *Social Justice in Islam* och vad som anses vara Qutbs mest radikala text *Milestones* är endast formuleringen. I sak är andemeningen precis den samma. Dock är det möjligt att Qutb blev tydligare med åren på grund av fängelsevistelsen. Om så är fallet är det något att konstatera med tacksamhet då Qutbs förtydliganden gör spekulationer om Qutbs egentliga avsikter onödiga. Men Gardell envisas ”I likhet med många andra av den politiska världshistoriens martyrer växte Qutbs storhet efter hans död, även om de ideologer och grupperingar som återoppar hans namn är långt ifrån eniga om hur hans texter ska tolkas och omsättas i praktiken” (Gardell 2005:72).

Det finns inget utrymme för andra åsikter i Qutbs värld än hans egna. All diskriminering är enligt Qutbs idéer förkastligt undantaget hans egna. Diskriminering av kvinnor, som han ser som en social nödvändighet på grund av skillnaderna mellan män och kvinnor och diskrimineringen av oliktankande som antingen ska betala avgift för att få praktisera sin tro eller helt enkelt förgöras, har jag svårt att se som någon social rättvisa även om Qutb sitter fängslad i skrivande stund. Qutbs relativisering av det grundläggande värdet att alla människor är lika oavsett kön, hudfärg, etnisk eller religiös tillhörighet kan mynna ut i precis vad som helst och bör därför mötas med största tveksamhet hur goda intentioner och komplicerad bakgrund Qutb än kan tänkas ha. Förhållningssätt till judar både i hans texter och i Hamas programförklaring borde vara kränkande för varje människa. Detta oberoende av konflikten Israel/Palestina.

Att Qutb avrättades redan 1966 och därmed inte var medveten om vad som komma skulle och heller inte kunde relatera till utvecklingen på Gazaremsan och Västbanken efter 1967 förändrar inget. MBs aktiviteter mot judisk närvaro med ambitionen att skapa nationellt självbestämmande börjar redan på 1930-talet. Det visar med största tydlighet att MB var emot ett bildande av Israel vilket kläddes i ordrika formuleringar av Qutb som dessutom genom att peka på sionistiska världskonspirationer kunde förklara varför. Detta återkommer i princip med samma argument hos Hamas och alls inte radikalare eller grövre än hos Qutb vilket i sig skulle vara svårt att genomföra. Sionister och korsfarare är ett lika vanligt tema hos Qutb som

hos Hamas. I båda fallen är korsfararnas förlust och dess fördrivning ett exempel på att inget är omöjligt och därmed även Israel, om det bara finns tillräckligt med tålamod, kommer att fördrivas. Hur Hamas har för avsikt att utöva *dhimmi* principen med någon som ska fördrivas har jag svårt att förstå.

Kopplingarna mellan MB och Sayyid Qutb är lika tydliga som kopplingarna mellan Hamas och MB. Däremot finns det inget bevis för att Qutbs texter skulle ligga bakom Hamas programförklaring. Han citeras inte och nämns överhuvudtaget inte i de översättningar jag läst. Däremot är det stora delar av Hamas texter som tydligt uttrycket samma tankegångar som förekommer i Qutbs böcker. Det kan visserligen vara en tillfällighet men med tanke på det tydliga kopplingarna mellan MB och Qutb och MB och Hamas är det rimligt att anta att författarna till Hamas programförklaring känt till Qutbs verk och dess innehåll.

I Qutbs värld fanns det inget utrymme för olika uppfattningar. Målet var att återupprätta den gudomliga makten genom att etablera en stat styrd och reglerad genom *sharia* (Tripp 1994:162).

Varken hos Qutb eller Hamas tycks det finnas något ideologiskt utrymme för någon annan samhällsform än deras egen. Desto mindre utrymme finns för ett erkännande på ideologiska grunder för *Israels rätt att existera*.

6. Källförteckning

Litteratur

- Ahmed, Leila 1998: *Women and Gender in Islam*. Yale, Book Craft.
- Berkey, Jonathan P. 2003: *The Formation of Islam*. Cambridge, Cambridge University Press.
- Brown, Daniel 2004: *A New Introduction to Islam*. Oxford, Blackwell publishing.
- Commins, David 1994: "Hassan al-Banna (1906-1949)", Ali Rahnama (ed.) *Pioneers of Islamic Revival* New Jersey, Zed Books Ltd.
- Cook, Michael 2003: *Forbidding Wrong in Islam*. Cambridge, Cambridge University Press.
- Eickelman, Dale F & Piscatori, James: 1996: *Muslim Politics*. Princeton, Princeton University Press.
- Esposito John L. 2001: *Women in Muslim Family Law*. New York, Syracuse University Press.
- Friedl, Erika 2002: "A Thorny Side of Marriage in Iran", Donna Lee Bowen & Evelyn A. Early ed. *Everyday Life in the Muslim Middle East*. Indianapolis, Indiana University Press.
- Gardell, Mattias 2005: *Bin Laden i våra hjärtan*. Stockholm, Leopard förlag.
- Goldziher, Ignaz 1981: *Introduction to Islamic Theology and Law*. Princeton, Princeton University Press.
- Groth, Bente 2002: *Judendomen*. Stockholm, Natur och Kultur.
- Hedin, Christer 2005: *Islam i samhället*. Stockholm, Dialogos.
- Hjärpe, Jan 1979: *Islam lära och livsmönster*. Stockholm, Nordstedts.
- Kepel, Gilles 2006: *Kampen om islam*. Stockholm, Atlas.
- Lapidus, Ira M. 2002: *A History of Islamic Societies*. Second edition, Cambridge, Cambridge University Press.
- Lesch, Mosely Ann 2002: "The Palestinians", David E Long & Bernard Reich (ed.) *The Government and politics of the Middle East and North Africa*. fourth edition, USA, Westview Press.
- Levitt, Matthew 2006: *Hamas*. Washington, Yale University Press.
- Mitchell, Richard P. 1969: *Society of the Muslim Brotherhood* Oxford, Oxford University Press.

Qutb, Sayyid 2004: *A Child From the Village*. New York, Syracuse University Press.

Qutb, Sayyid 2000: *Social Justice in Islam*. New York, Islamic Publication International.

Qutb, Sayyid 1964: *Milestones*. USA, The Mother Mosque Foundation.

Qutb, Sayyid 1991: *The Islamic Concept and Its Characteristics*. USA, American Trust Publications.

Qutb, Sayyid 2006: *Basic Principles of the Islamic Worldview*. USA, Islamic Publication International.

Qutb, Sayyid: *In the Shade of the Quran vol. 30* New Dehli, Millat Book Center.

Rippin, Andrew 2005: *Muslims Their Religious Beliefs and Practices*. New York, Routledge.

Robinson, George 2000: *Essential Judaism*. New York, Pocket Books.

Roy, Oliver 1994: *The Failure of Political Islam*. USA, Harvard University Press.

Roy, Oliver 2004: *Globalised Islam The Search for a New Ummah*. London, Hurst.

Shepard, William E. 1996: *Sayyid Qutb and Islamic Activism*. Leiden, E.J. Brill.

Sivan, Emanuel 1985: *Radical Islam*. London, Yale University press.

Tripp, Charles 1994: "Sayyid Qutb: The Political Vision", Ali Rahnema (ed.) *Pioneers of Islamic Revival*. New Jersey, Zed Books Ltd.

Wiktorowicz, Quintan 2005: *Radical Islam Rising* Oxford, Rowman & Littlefield Publishers, Inc.

Koranen

Zetterstéens översättning 1979, Stockholm, Wahlström & Widstrand

Tidskrifter

Mushtaq Parker: "Muhammad Asad", *The Independent*. 92-3-23

Uppsats

Göndör, Eli. 2005: "Den jordanska ekvationen" C-uppsats. Stockholms universitet.

Internet

<http://www.syracuseuniversitypress.syr.edu/fall-2004-catalog/child-village.html> 06-09-24

http://news.bbc.co.uk/2/hi/middle_east/4654306.stm 06-09-31

http://news.bbc.co.uk/2/hi/middle_east/4737180.stm 06-09-31

http://news.bbc.co.uk/2/hi/middle_east/4890296.stm 06-09-31

http://news.bbc.co.uk/2/hi/middle_east/5335998.stm 06-09-31

Hamas program

The Avalon Project at Yale Law School Hamas Covenant 1988
(<http://www.yale.edu/lawweb/avalon/mideast/hamas.htm>) 06-10-11

Charter of Islamic Resistance Movement (Hamas) of Palestine (Translated by Muhammad Maqdis for the Islamic Association for Palestine, Dallas, Texas 1990.)